

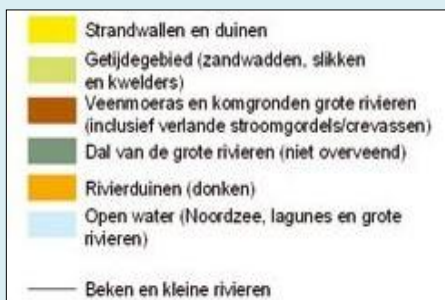
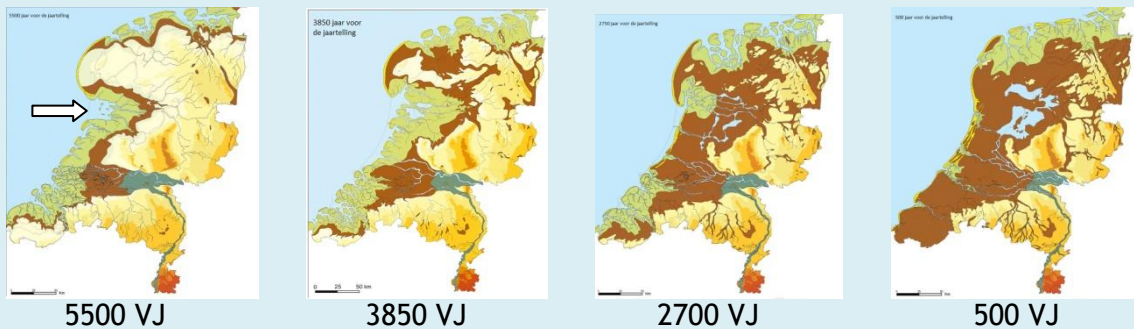
Het Oer-IJ

Rond 1250 lag Beverwijk aan het open water, aan zee en had een verbinding met Haarlem. Deze gunstige ligging was onder meer de reden voor de economische groei van de Wijc, zoals de naam van een dorpje aan de Wijkermeer heette. Het dorpje breidde zich door handel flink uit en verkreeg in 1276 van Graaf Jan I marktrechten gevolgd door stadsrechten in 1298. de bevolking beschikte hier over de aantrekkelijke kanten van een grotere plaats: de bedrijvigheid van de week- en jaarmarkten met een groot aanbod aan groenten, fruit en vis. De gunstige ligging van Beverwijk aan de Wijkermeer zorgde voor veelzijdige, economische bedrijvigheid die de nodige welvaart met zich meebracht.

De ligging aan het Wijkermeer was dus van groot belang voor de groei en welvaart van Beverwijk. En dat houdt in dat de natuurlijke ontwikkeling van dit gebied van invloed was en is op het huidige Beverwijk. We weten dat de Wijkermeer is drooggelegd voor het aanleggen van het Noordzeekanaal en daardoor is verdwenen maar hoe is de Wijkermeer eigenlijk ontstaan?

Hiervoor moeten we terug in de tijd. Regelmatig komt men in het nieuws de term Oer-IJ tegen. Het Oer-IJ is een vertakking van de Rijn. De oorsprong van deze rivier ligt in de late ijstijd (ca. 10.000 V.J.). Met het smelten van het ijs ontstaat er een hele nieuwe kustlijn die verder landinwaarts ligt dan de huidige kustlijn. Duinen zijn er nog niet maar de zee begint zandbanken op te werpen waardoor er strandwallen droog komen te liggen en zo beginnen de eerste duinen zich te vormen. Het Oer-IJ mondt uit in een delta van kleine en grote vertakkingen welke ruwweg loopt van waar nu Haarlem ligt tot aan Castricum. Deze delta begint steeds meer dicht te slibben waardoor de monding van het Oer-IJ langzaam opschuift. Rond 2500 V.J. ligt het Oer-IJ bij het huidige Velsen en Beverwijk.

Er ontstaan duinen en strandwallen, geulen en krekens. Vanaf het moment dat er droge stukken land zijn, beginnen mensen zich te vestigen rond de monding van het Oer-IJ. Op de hogere strandwallen worden huizen gebouwd en op de drassige laaggelegen gronden vindt akkerbouw plaats. Bij stormvloed overstromen de akkers en als het water zich terugtrekt blijft een laag vruchtbaar slib achter. Deze vruchtbare grond is ideaal om te bewerken. Al het materiaal om huizen te bouwen is aanwezig, zoals hout, riet en klei. Er is drinkwater en het klimaat is aangenaam.

Rond de jaartelling ligt er een waterrijk moerassig gebied. In het rood de strandwallen of geestgronden. In de kreken en geulen gedijen vissen, otters en bevers. Kleine roofdieren zoals vossen en marters vinden er voedsel, evenals een verscheidenheid aan vogels. Last van mensen hebben ze niet of nauwelijks. De bewoning is het gebied speelt zich af op de strandwallen of geestgronden die door de terugtrekking van het water droog zijn komen te liggen.

De monding van het Oer-IJ bevindt zich nu ter hoogte van het huidige Castricum en slibt uiteindelijk helemaal dicht. Hierdoor kan het water niet meer uitstromen in zee. Het zoekt een andere weg. Het water stroomt niet meer de zee in maar de stroming keert zich om naar het achterland waardoor er natte gebieden ontstaan en er zich meren begonnen te vormen. Hierin ligt de oorsprong van het IJmeer, de Wijkermeer, het Uitgeestermeer, Alkmaardermeer, IJmeer en het Flevomeer.

Rond 1200 wordt stap voor stap het Oer-IJ ingekaderd door de aanleg van de IJdijken. Met deze langzame verandering van water naar land neemt de bewoning toe en ontstaan dorpjes en steden. Tegenwoordig wordt deze regio de IJmond genoemd.

Het Oer-IJ is waarschijnlijk de meeste onzichtbare en ondergewaardeerde structuurlijn in Nederland. Het Oer-IJ is bovendien een relatief onbekend begrip. Tegelijk groeit nu wel het besef dat het Oer-IJ een verborgen schat is. Tot nu toe heeft het begrip betekenis door de archeologie. Vooral door enkele spectaculaire historische opgravingen die veelal werden gedaan ten behoeve van hedendaagse ingrepen in het landschap. De structuur van het Oer-IJ laat een fascinerende ontstaansgeschiedenis zien.

Er bestaan meerdere theorieën over het ontstaan van het IJ. Mogelijk is het IJ begonnen als kreekje, als gevolg van een duindoornbraak bij Castricum. Meer waarschijnlijk is het IJ een restant van een noordelijke arm van de Rijndelta. Tot slot zou het IJ ook ontstaan kunnen zijn vanuit het aangrenzende Almere. Hoe dan ook, ten tijde van de Romeinen vormde het Oer-IJ de verbinding tussen het Almere en de Utrechtse Vecht enerzijds, en de Noordzee anderzijds. De verbinding met de Noordzee is later verdwenen, terwijl het IJ in de Middeleeuwen steeds breder werd. Dit hield verband met het ontstaan van de Zuiderzee, zelf weer het gevolg van een aantal stormvloed (zoals de Allerheiligenvloed).

In de Middeleeuwen werden dijken langs het IJ gelegd : aan de zuidzijde van de Amstel in oostelijke richting de Sint Antoniesdijk (later vervangen door de Hoogte Kadijk), de Zeeburgerdijk en de Diemerzeedijk. In westelijke richting liggen de Haarlemmerdijk en Spaarndammerdijk. Aan de noordzijde ligt de Noorder IJdijk. Aan het eind van de Middeleeuwen ontstonden hierlangs dijkdorpen, van oost naar west: Durgerdam, Schellingwoude, Nieuwendam en Buiksloot.

Bij storm kon het water van het IJ zeer onstuiming worden. Op 17 januari 1629 viel er een geruchtmakend slachtoffer toen Frederik Hendrik van de Palts, de oudste zoon van Frederik V van de Palts, verdronk op een boottocht van Haarlem naar Amsterdam. Zij waren op weg gegaan om de door Piet Hein op de Spanjaarden buitgemaakte zilverschat in Amsterdam te bezichtigen, maar kwamen terecht in een hevige storm. Het schip verging en er verdronken vier opvarenden. Frederik V overleefde ternauwernood zelf de storm. De scheepsramp vond plaats op de 'Hollesloot' ten zuiden van Zaandam.

In het midden van de negentiende eeuw werd besloten het grootste gedeelte van de zeearm, die zich westwaarts uitstrekte tot aan Velsen en Beverwijk, in te polderen, dit werden de IJpolders, en het restant van de Zuiderzee af te sluiten door middel van een dam.

Het tegelijkertijd aangelegde Noordzeekanaal (geopend in 1876) verbindt het Afsloten-IJ met de eveneens nieuw aangelegde haven IJmuiden. Het Buiten-IJ ligt aan de oostzijde van de Oranjesluizen en sluit aan op het IJmeer en Markermeer.

Drie vroegere eilanden, Ruigoord (vroeger ook Kooijen eiland genoemd), De Horn, Hoekenes en de restanten van Jan Rebellenwaard, werden opgenomen in de IJpolders. Door aanleg van het Westelijk Havengebied vanaf de jaren vijftig werden de eilanden (gedeeltelijk) vergraven. Tot in het einde van de 20e eeuw waren er protesten tegen het met de grond gelijk maken van Ruigoord voor de aanleg van de Afrikahaven.

Bij Spaarndam ligt ten noorden van de Spaarndammerdijk ook nog een IJ, dat ook een niet-ingepolderd stuk van de oorspronkelijke zeearm is. In Spaarndam scheidt de Spaarndammerdijk (met de Kolksluis en de Grote Sluis) het IJ van het Spaarne.

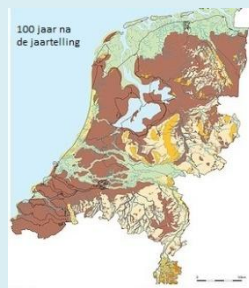
Ter hoogte van de vroegere Amstelmond werden drie eilanden in het IJ geplempt, met zand afkomstig uit de duinen bij IJmuiden, dat vrijgekomen was bij het graven van het Noordzeekanaal. Op deze eilanden werd het Centraal Station gebouwd (geopend in 1889). Door het Stationseiland werd de oude binnenstad van Amsterdam afgescheiden van het IJ, waardoor de havenfunctie zich naar elders verplaatste.

In het oostelijke deel van het afgesloten IJ werd eind 19e eeuw het Oostelijk Havengebied aangelegd met in het IJ geplempte schiereilanden. Eind 20e eeuw werd dit een woonwijk, gelegen direct aan het water van het IJ. In het IJmeer wordt sinds enige jaren gebouwd aan de nieuwbouwwijk IJburg ook op geplempte eilanden. Het zand hiervoor is afkomstig uit de buurt van Lelystad.

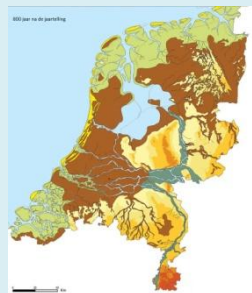
In het IJmeer ligt het geplempte Fort Pampus, als onderdeel van de Stelling van Amsterdam. Het waterpeil van het Buiten-IJ wordt samen met het IJmeer en het Markermeer op een winterpeil van NAP -0,40 m en een zomerpeil van NAP -0,20 m gehouden door middel van spuien en bemalen. Het draagt tevens bij aan de drinkwatervoorziening van meer dan 1 miljoen Nederlanders omdat het in verbinding staat met het Markermeer en deels het IJsselmeer. Het IJsselmeer vormt het grootste zoetwaterbekken van Nederland.

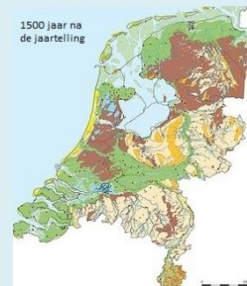
50

100

800

1500